

a 8 Bp

AZ ISKOLAI FILMINTÉZET DIAFILM SOROZATA: 295

Irodalomtörténeti sorozat: 85

J O N A T H A N . S W I F T

/1667-1745/

Bevezetés:

A XVIII. század legnagyobb angol írójáról és munkásságáról készített diafilmünk első képeként Jonathan Swift hiteles arcképét mutatjuk be.

Elöljáróban azonban megjegyezzük, hogy Swift egész életművének és magának a Gullivernek aprólékos, részletes ismertetése nem férne bele egy diafilm szűk korlátai közé. Maga a "Gulliver utazásai" olyan alkotás, melynek csaknem minden mozzanata képbe kívánkozik. Ez viszont többszáz kép felhasználását igényelné. Meg kell tehát azzal elégednünk, hogy csak a lényeges mozzanatokra vonatkozó képeket használjuk fel, amelyek nagy vonásokban megismertetnek bennünket a világirodalom egyik kimagasló szatirikus regényírójának életével és műveivel.

1. Jonathan Swift /Charles Jervas festménye a londoni National Portrait Galleryben/

Jonathan Swift Dublinben született 1667. november 30-án. Elszegényedett szülei csak rokoni támogatással tudták taníttatni a különös természetű gyermeket, aki a betűvetést Kilkennyben, majd középiskolai és egyetemi tanulmányait a dublini Trinity-Kollégiumban, illetőleg Oxfordban végezte.

2. Dublin, Swift szülővárosa /Grandville metszete/

Ebben a városban született Jonathan Swift, akinek szülei igen nehéz anyagi körülmények között éltek. Dublin Swift korában már fejlett, polgáriassult város volt. Swift a városnak Hoey's Court nevű háztömbjében született, a 7-es számú házban. Képünkön Grandville metszete nyomán a várost láthatjuk.

3. Sir William Temple, akinél Swift évekig titkár volt /Grandville metszete/

1688-ban meghalt Swift egyetlen támogatója, Godwin Swift. A huszonegy esztendőes Jonathannak, minthogy nagybátyja támogatására többé nem számíthatott, állás után kellett néznie. Így került 1689 őszén Sir William Temple-hez. Temple felvilágosult gondolkodású diplomata volt, akinek házában Swift megismerte a társaságot, az életet. Közvetlen, személyes kapcsolatba került a politikai, irodalmi és társasági élettel s a Temple-nél töltött évek döntő hatásuk voltak sorsára, fejlődésére, egyéniségének kialakulására.

Háromszor is otthagya titkári állását, de mindig visszatért William Temple házába és ott is maradt urának 1699-ben bekövetkezett haláláig.

4. Londoni látkép Swift korából

Sir William Temple halála után Swift Londonba került. London abban az időben széles olvasókörré támaszkodó irodalmi élet központja volt. Swift kapcsolatba került az irodalmi élettel, az angol felvilágosodás nagy íróival: Defoe-val, Steele-vel, Addison-nal. Swift korai munkássága erre az időre esik. Kezdetben verseket írt: úgynevezett pindarosi ódákat. A költészet azonban nem volt sohasem Swift igazán eleme. Igazi írói hivatását akkor találta meg, amikor első prózai műveit kezdte írni.

Képtünkön London egyik jellegzetes részét, a Themze partján lévő Towert láthatjuk abból az időből, amikor Swift az angol fővárosban letelepedett.

5. Swift első jelentősebb írásainak 1710-es kiadásai: "A hordó meséje" "A könyvek csatája" és "A lélek mechanikai működéséről" szülő értekezés

Swift első jelentősebb szatirikus műveit még a Temple-házban kezdte írni. Ezek közül a legkiemelkedőbb "A hordó meséje" /The Tale of a Tub/. E művét már 1696-ban befejezte, de az csak a XVIII. század első évtizedében jelent meg.

A jelképes című és értelmű szatirikus mesében Swift a vallási dogmák elferdítésének, meghamisításának hatását és eredményét akarta bemutatni. A jelképes mese röviden a következő: Egy atyának három fia van s mikor az atya halála óráját közeledni érzi, végrendelkezik: fiai mindegyikére egy-egy kabátot adományoz. A kabátok kitűnő posztóból készültek, de igen egyszerű a varrásuk. A kabátoknak még az is a tulajdonsága, hogy együtt nővekednek a fiuk alakjának növekedésével. Sohasem kopnak el s a végrendelet szerint a fiuknak nem szabad a kabátok szabásán változtatniok, meg kell őrizniök azok egyszerű és eredeti szabását. A fiuk azonban megváltoztatják a kabátok külsejét, mert egy csomó cicomát, sallangot aggatnak rájuk. Swift ezzel azt akarta jelképezni, hogy az eredetileg romlatlannak megalkotott vallásokat az emberek meghamisítják, hazuggá teszik.

"A könyvek csatája" című műve "A hordó meséjével" egyidőben jelent meg. A XVII. század második felében a francia klasszicizmus vetette fel a kérdést: vajjon az ó-kor íróinak és tudósainak kell-e adni a pálmát, vagy a moderneknak? A vitát Angliában Temple indította el "Régi és modern tudomány" című tanulmányával. Swift az ókori irodalomnak s egyben Temple véleményének ad igazat ebben a szintén jelképes értelmű írásban, amelyhez egy értekezést is csatolt "A lélek mechanikai működéséről" címmel. Képtünkön e három mű 1710-es kiadásának címlapját láthatjuk.

6. Esther Johnson /Stella/ két arcképe és Swift Stellához írt leveleinek szövegkritikai kiadása /Journal to Stella/

Az 1710-es években mélyült el az a szerélem, mely Swiftet Esther Johnsonhoz, Stellához kötötte. A Temple-házban ismerkedett meg Swift Stellával, akit hosszas barátság után feleségül is vett. Az Esther Johnsonhoz írott leveleket "Journal to Stella" címmel adták ki s általában úgy emlegetik e levélgyűjteményt, mint Swift naplóját, mert az író valóban naplószerűen írta leveleit szerelméhez. A Stellához írott levélgyűjtemény nemcsak Swift magánéletének, belső fejlődésének fontos dokumentuma, hanem rendkívül értékes történelmi forrás is. Swift ugyanis részletesen beszámolt leveleiben a közéleti és irodalmi élet eseményeiről, valamint a közvélemény alakulásáról.

7. Swift kézírása. Egy Stellához írott levél

Összesen 69 levelet írt Swift Stellához. Ezek a levelek azonban két nagy kötetnyi terjedelműek, mert Swift szinte napról-napra beszámolt Esthernek az eseményekről és emiatt vált e levélgyűjtemény naplószerűvé. Képünkön egy levél fényképét láthatjuk.

8. Swift Gulliverjének 1727-es kiadása

1726 októberében jelent meg Swift géniuszának legnagyobb alkotása s egyben a szatirairodalom egyik igen kiemelkedő világirodalmi remeke, a Gulliver utazásai /Gulliver's Travels into several remote Nations of the World/. Ez Swift legnagyobb műve. Korábbi szatiráit /pl. "A hordó meséje", "A könyvek csatája", "A posztókereskedő levelei", "Szerény javaslat", "Athéni és római viszályokról", stb./ Swift mindig összekötötte azekkel a politikai és társadalmi harcokkal, amelyek éppen időszerűek voltak a mű megírására. Ezzel szemben a Gulliver utazásai nem a politikai pártharcok szemszögéből bírálja az angliai társadalmi állapotokat, hanem általános támadást intéz minden ellen, ami butaság, előítélet, társadalmi kiváltság, háborus erőszak és elnyomás. Ezért mondhatjuk el a Gulliverről, hogy Swift kritikája a műben teljes.

Gulliver utazásait nem volt könnyű nyomtatásban megjeleníteni és az első kiadások története maga egy kis regény. Swift szatirikus írásai nem jelentek meg az író nevével. Swift egész életében csupán egy röpirata jelent meg saját nevével, valamint a Temple műveihez írott bevezetők.

Képünkön az 1728-ban megjelent második kiadásnak a címlapját láthatjuk.

9. Grandville híres rézmetszetű címlapja Gulliver utazásainak francia kiadásához. /1838/

Swift műve számos nagy művészt ihletett illusztrációra s ezek közül a legművésziesebb alkotásokat Grandville adta, aki az 1838-ban megjelent francia kiadást illusztrálta.

Swift művének első kiadását egyébként Pope segítségével valósította meg. 1726-ban került kapcsolatba Pope segítségével Benjamin Motte Fleet Street-i kiadóval, akinek álnéven mutatkozott be, mint Gulliver kapitány unokafivére és megbízottja. Motte a kéziratot átvette és 200 font szerzői tiszteletdíjat ígért arra az esetre, ha az első kiadás a könyvpiacra elkel. 1727-ben már megjelent a második kiadás is és azóta a világ valamennyi nyelvén olvasható és kiadásainak száma szinte számbavehetetlen. Magyar nyelvű fordításai közül kétségtelenül Karinthy Frigyes műve a legjobb. Ifjúsági átdolgozásainak sorát Batlay Imre műve nyitja meg /1872/ s azóta a mű igen sok kiadásban jelent meg. A magyar kiadásokból összeállított fotómontázsunk csak mutatóban ábrázol néhány példányt abból a sok Gulliver-kiadásból, amely Magyarországon megjelent.

10. Fotómontázs Gulliver néhány magyar ifjúsági kiadásának be- ritőlapjából

Swift művének első és második részéből ifjúsági olvasmányt állítottak össze s így elvették annak teljesértékű szatirikus élet. Számos kiadás jelent meg Magyarországon Gulliver utazásai-
ból s ezek közül mutatunk be néhányat, mielőtt a mű részletesebb vizsgálatába kezdenék.

11. Gulliver utazásainak I. része. "Utazás Lilliputba"

Swift Gulliverje négy részre tagolódik: I. Utazás Lilliput-
ba. II. Utazás az óriások országába. III. Utazás Laputába. IV.
Utazás az ekes lovak országába.

Swift nagyszabásu művének alap gondolatát így foglalja össze egyik kritikusa: "A világ dolgait azért tartjuk többé-kevésbé
rendjén levőknek, mert szemmértékünk hosszú szoktatás árán el-
fogadja azok adott arányait. Ha hirtelen más viszonyok között
megváltozott arányokat látnánk, egyszeribe rájönnénk régi vi-
szonyunk fonákságára, ellentmondásaira. Ez, a szemmérték vi-
szonylagossága adja Swiftnek a Gulliver alapötletét. Hősét, Gul-
liver kapitányt, ugyanis több utazásban elküldi olyan országok-
ba, ahol az arányok lényegesen elütnek a mi arányainktól. A más
szemmérték adta disszonancia egyszeriben feltárja mindazt, ami
rossz az emberi világban, vagyis Swift Angliájában." /Lutter Ti-
bor/

12. Gullivert bevontatják a Tengerpartról Lilliput lakói /Grand- ville-metszete/

Gulliver először Lilliputha, a törpék országába vetődik. Eb-
ben az országban minden szakasztott olyan, mint Angliában, csak
éppen annyi az eltérés, hogy a lilliputiak olyan kicsik, hogy
bármelyikük egy magunkfajta ember mellényzsebében elférne. Az
ötlet Swiftnek nem arra kell, hogy azt mutassa meg: mi volna a
véleményünk, ha csakugyan rábukkanánk a törpék országára, hanem
arra, hogy a lilliputi arány torzképében gúnyolja ki mindazt,
ami az ő kora társadalmában visszás volt.

Swift az aránytalanságok adta ellentéteknek minden lehetőségét kihasználja és a mulattató ötletek között kiméretlen kritikát mond törpeország valamennyi előkelőségéről, előitéletéről.

Hosszu lenne elmondani mindazt, ami Gulliverrel Lilliputban történik. Ez a kép az I. fejezet egyik mozzanatát ábrázolja: Gulliver, vagyis ahogy a Lilliputheliek nevezik: Emberhegy bevonatása a tengerpartról.

Swift már az első fejezetben a kiinduló gondolatot, az aránytalanságot - amiből az egész szatirikus kontraszt kibontakozik - tökéletesen kidolgozza. Elmondja, hogy a törpék milyen mozgósítás segítségével hajtják végre Emberhegy foglyulejtését, városba való beszállítását, táplálását, felruházását, használati tárgyainak birtekbavételét. Bár ezekben a részletekben Swift bőségesen enged képzelete játszani, tréfás kedvének, a roppant arányellentétet mégis a fő gondolatnak, a szatírának veti alá.

13. Gullivert katonai szemle bábjaul használja fel Lilliput királya

A Gulliver-Lilliput aránytalanság ötletében rejlő szatirikus lehetőségeket maradéktalanul kihasználja Swift művének minden fejezetében. Minden alkalmat megragad, hogy nevetségessé tegye törpeország életének valamennyi jelenségét. Rádöbentti az olvasót arra, hogy a Lilliputiaknak Gulliverrel szemben nyilvánuló törpesége, hitványsága egyáltalán nem inti őket szerénységre, hanem ellenkezőleg: az órlástól ugyanazt a szolgálatságot, megalázkodást várják, mint egyéb alattvalóiktól. Ezért használják Gullivert arra is, hogy katonai szemléjük alkalmával kolosszusként álljon a királyi diszpáholy elé, hogy lábai között elvonulhasson a hadsereg.

14. Lilliput királya kegyenceket választ

Swift kifogyhatatlan azokban az ötletekben, amelyekkel törpeország királyának és uralkodó osztályának butaságát, hiuságát, korlátoltságát és szolgálalkúságát gunyolja ki. A regény egyik fejezetében elmondja, hogy miként választják ki minisztereiket a kötél-táncosok közül. Nem kevésbé éles Swift szatirája akkor sem, amikor leírja a királyi kegyencek kiválasztását. A kegyencjelöltnek át kell ugrania az elébe tartott botot, vagy át kell csusznia alatta. A király azonban hol magasra, hol mélyre tartja a botot, s így az egész kegyenc-avatás groteszk ugrádozássá, illetőleg hasoncsuszássá válik.

15. Gulliver fogságba ejti az egész blefuscu inváziós hajóhadat

A közvetlen analógiára épített szatirikus párhuzamot Swift a legteljesebben a Lilliput - Blefuscu közötti háboruban dolgozta ki. Itt ugyanis az események menete minden apró mozzanatában megfelel a spanyol örökösödési háború lefolyásának. A lilliputi Vékony Vég és Vastag Vég viszályába ugyanis külső hatalom, a

tenger másik partján elterülő Blefuscu birodalma is beleavatkozik. A háborút Gulliver beavatkozása dönti el, aki átgázolva a Lilliput és Blefuscu közötti tengerszoroson, fogságba ejti az egész blefuscu hajóhadat.

Képzünkön azt a mozzanatot láthatjuk, amint Gulliver behuzza a hajóhadat a lilliputiak tengeröblébe. A háboru befejezése után Gulliver udvari intrikák hálójába kerül. A lilliputiak vádiratot készítenek Gulliver ellen és meg akarják vakítani, miáltal ropant ereje engedelmes eszközüké válna. Az egyik főember azonban tájékoztatja Gullivert a készülő merényletről. Gulliver ekkor átkel Blefuscuba és rövid otttartózkodás után visszatér szülőhazájába. Ezzel első kalandja véget ér. Következő utja az óriások országába vezeti Gullivert.

16. Gulliver utazása Brobdingnag-ba, az óriások országába /A II. rész címdala/

Rövid angliai tartózkodás után, Gulliver ismét utra kel és utja csodálatos országba vezet. Ezuttal az óriások birodalmába kerül, vagyis Swift fordít egyet a szatira alapötletén, megint új szemmértékkel ad új arányokat. Gulliver, aki az előző részben óriás volt, most törpének tűnik az óriások között.

Swift ebben a részben is játékos örömmel dolgozza ki a részleteket és nem hagy kihasználatlanul egyetlen groteszk helyzetet sem. Mesterien ábrázolja azt a groteszk helyzetet, amely Gulliver megváltozott viszonyaiból fakad. Amilyen hatalmas, de egyben jámbor volt Gulliver a törpék közt, éppen olyan gyakran ágaskodik benne az önérzet az óriások tárgyaságában, vagyis amit mint károsat, rosszat, megvetendőt ismertünk meg társadalmának életében a lilliputiakkal adott párhuzamban, annak javarészét most Gulliver képviseli az óriás-birodalomban. Swift itt a szatirát még határozottabban kettős irányba élezi ki: mind Gulliver, mind az óriások gyakran válnak nevetségesekké s mindez együttesen szolgálja az emberi társadalom bírálatának célját.

17. Gulliver elindul második utjára /Grandville metszete/

A II. rész első fejezetét így kezdi Swift: "A Természet és a Sors tevékeny és nyugtalan életre jelölt ki. Egy hát visszatérésem után újból elhagytam hazámat. 1702. június 20-án a déli partvidéken szálltam az Adventure nevű hajóra. Hajónk Surat felé tartott. Nagyon kedvező szelünk volt, amíg a Jóreménység-fokához értünk. Itt kikötöttünk friss vizért...." Ezután részletesen leírja Swift a hajóutat, majd átsap a mesébe és elmondja, hogy egy alkalommal, amikor édesvizért jártak egy kikötőhelyen, egy óriás bukkant fel Gulliver előtt.....

18. Gulliver megpillantja az első óriást

Az édesvízzel felszerelt csónak legénysége rémülten menekült az öbölből, amikor Gulliver észrevette, hogy társait egy óriás megjelenése ijesztette halálra. Gulliver is futásnak ered

és hosszas menekülés után arató óriások közé kerül, akik közül egyik felveszi őt a kezébe. Így került Gulliver az óriások fogóságába s ezzel kezdődnek kalandjai Brobdingnagban, az óriások országában.

19. Gullivert kezükbe veszik az óriások

Gulliverre egy óriás parasztgazda talált rá. Olyan óvatosan közelített hozzá, mint valami féreghez. Gulliver egy gazda házába került ezután....

20. Gulliver az óriások asztalán

Swift a legaprólékosabban leírja Gulliver megsemmisítő jelentéktelenségét az óriások közt. A parasztgazda először egy mezővárosba vitte Gullivert, ahol csodájára jártak az óriások.

21. Gulliver egy szalmaszállal mutatványokat végez az óriások előtt

Szinte kifogyhatatlan leleményű Swift abban, hogy minél szemléletesebbé és groteszkebbé tegye Gulliver kicsinységének mulattató hatását a jókedvű óriások körében. Képünkön azt a jelenetet láthatjuk, amikor Gulliver egy szalmaszállal mutatványokat végez az óriások asztalán, a Zöld Sas nevű fogadóban.

22. Gulliver a király udvarába kerül és ott sok mulatságos és tragikomikus esete adódik, mint például az, hogy az udvari törpe egy tál tejbe löki őt

Amikor Gulliver a király udvarába kerül, a birodalom legkisebb embere, az udvari törpe áskálódásainak válik céltáblájává, mert az boldog, hogy végre nálánál még kisebb emberi lényre bukkan. A törpe gonosz tréfákat űz vele: többek közt egy üres vödröcsköt üregébe dugja, ahonnan Gulliver nem tud szabadulni, az egész udvar nagy mulatságára. Egy más alkalommal egy tejestálba löki Gullivert, aki csak uszva tud onnan kimenekülni. Ez a megsemmisítően nevetséges jelentéktelenség külön hangsúlyt kap Gulliver henegegéseivel, aki a történetek ellenére is hazáját hatalmasnak és páratlannak mondja és hőstettként könyveli el azt, hogy elpusztította az óriási legyeket és darazsakat.

23. Gullivert megpillantják Brobdingnag koldusai

Gulliver legszörnyűbb élménye az óriások birodalmában a koldusokkal való találkozás volt. Swift megrázóan írja le az óriásu arányú koldusnyomort. Grandville nagyszerű rézmetszete szemléltetően ábrázolja a törpe embernek találkozását az óriási nyomoruság képviselőivel, az óriás-koldusokkal.

24. Gulliver szórakoztatja a királyi párt és közben beszémol hazája viszényairól

A II. rész hatodik fejezetében Swift sok ötlettel mondja el, hogy miként szórakoztatta óriás-gazdáit Gulliver. Többek közt azt is elmeséli, hogy miként játszott Gulliver az óriások

spinétjén. Emellett részletesen elmondja azt is, hogy miként tájékoztatta Gulliver az óriáskirályt Anglia társadalmi, irodalmi, gazdasági és politikai életéről s ebben a részben sem fukarkodik a szatirikus, gunyos megjegyzésekben, de a kritikát nem Gulliver, hanem az óriás-király szájába adja.

25. Gulliver megmenekül az óriások országából

A II. rész utolsó fejezete inkább valóban ifjusági olvasmánynak való mese, mint szatira. Swift fantáziája itt elemében van. Részletesen leírja, hogy miként ragadta el házikóját egy hatalmas sas Brobdingnag partjáról s miként ejtette azt a tengerbe, ahonnan egy Tonkingból Anglia felé vitorlázó hajó legénysége fogta ki.

Gulliver visszakerült hazájába és családja hiába tanácsolta neki, hogy többé ne induljon utra, ő mégis hajóra szállt és ezzel kezdődik Swift könyvének harmadik része: "Utazás Laputába.

26. Swift műve III. részének címoldala: Utazás Laputába

Harmadik világgjáró kalandja Gullivert ismét olyan országba sodorja, ahol a dolgok új arányai tárulnak szeméi elé. Gulliver eljut Laputába, a lebegő szigetre.

27. Gulliver megpillantja Laputát, a lebegő szigetet

Gulliver harmadik utazása kezdetén kalózok kezébe kerül, majd onnan kiszabadulva eljut Laputába, a lebegő szigetre, amely mágnesség erejével vonzza hatáskörébe a szárazföld többi országait.

28. Gulliver Laputa királyának udvarában

Laputa királya és népe egy levegőben uszó szigeten laknak és onnan intézik az ország, Balnibarbi ügyeit. A sziget időnként megjelenik egy-egy országrész, város felett s ilyenkor az alattvalók felküldhetik kérvényeiket, amelyeket kötelek és kampók segítségével huznak fel a szigetre. A kérvényeket azonban általában nem szokták elintézni, mert a király és a sziget lakói annyira elmerülnek a tudományban - főleg a matematikában és geometriában - hogy mindennapi gondokkal egyáltalán nem érnek rá foglalkozni. Sőt, még beszélgetéseik folytatásáról is megfélemednének, ha szolgálk állandóan nem riasztanák fel őket a "légyecsapók" segítségével, ahogy ezt a képünkön is láthatjuk.

29. Laputa királya tudósai körében

Laputa lakóinak mindene a tudomány, mégpedig a matematika, a mértan és a csillagászat, de ezek a megszállott emberek irtóznak attól, hogy e tudományokból gyakorlati következtetéseket vonjanak le. Ennek ellenére ragaszkodnak ahhoz, hogy mind a szigetet, mind pedig az országot az elméleti utasításaik alap-

ján igazgassák. Ennek következtében egyetlen tisztességesen megépített házat, jól megművelt földet, de még elfogadhatóan kiszabott ruhát sem látni, mivel az utóbbit is csillagászati mérőeszközökkel és logaritmussal készítik s a számításokba gyakran hiba csuszik.

30. Balnibarbi lakói

Laputa öncélúan tudományoskodó vezetői és királya miatt az ország, Balnibarbi lakói feneketlen nyomorban élnek. Swift ezzel az ötlettel azt az elvét akarta példázni, hogy a gyakorlattól elszakadt tudomány csak nyomoruságot eredményezhet.

31. Egy lagadoi tudós a Kitalátorok Akadémiájából

A repülő szigetbéli kormány a szárazföldön is érvényesíteni kívánja az absztrakt tudományok elveit s ezért az ország városában, Lagadoban, tudományos intézményt állít fel, a Kitalátorok Akadémiáját.

Swift ebben a fejezetben gyilkos szatirával teszi nevetség tárgyává az öncélúan spekulációval foglalkozó tudományt. Az Akadémia tudósai legfőképpen azzal foglalkoznak, hogy elvont spekulációval kiagyalt elképzeléseket a gyakorlatra próbálják kényszeríteni. Az akadémiai intézetekben fantasztikus kísérletek folynak, mint pl.: hogyan lehet uborkából napsugarat kivonni és tárolni, márványból tüpárna készítésére alkalmas lág anyagot előállítani, levegőből kőkemény anyagot gyártani stb. Képünk egy lagadoi tudóst ábrázol.

32. Gulliver a mágusok szigetén, Glubbubriban, meglátja Homéroszt, Aristotelest és a történelem többi nagyjait

Gulliver Lagadoból egy újabb ismeretlen helyre, a mágusok szigetére, Glubbubriba kerül. A sziget kormányzójának az a esodálatos képessége van, hogy tetszés szerinti korból bármely halottat felidézhet. Gulliver hosszú napokat tölt különböző történeti nagyságok szellemidézésével. Kitűnik, hogy a történettudósok rosszul tudják a történelmet. Nagy Sándort nem mérgezték meg, hanem a mértéktelen borivás ölte meg. Homérosz öreg kora ellenére délceg és tüzes tekintetű ember, míg Aristoteles botjára görnyedten támaszkodó, csoszogó öreg. Swift-Gulliver azt a következtetést vonja le a mágusok szigetén szerzett tapasztalataiból, hogy a történettudósok aljas érdekemberek, akik mindig kiszolgálták az uralkodókat. Képünkön azt a jelenetet láthatjuk, amikor Gulliver előtt megjelenik Homérosz és Aristoteles.

Gulliver a mágusok szigetéről Maldonaba, majd onnan Luggnagba hajózik tovább.

33. Gulliver Luggnagban

Ebben a fejezetben Swift a királyi udvarok sötét intrikáit szatirizálja. Luggnagg "kegyes" uralkodójáról nevezetes. Alatt-

valói úgy járulnak elébe, hogy hason esusznak és közben állandóan nyalják a trónterem padlóját. A királynak időnkint eszébe jut, hogy alattvalói közül egyiket-másikat törölni kellene az élők sorából. Az illetővel ezt nem közli, hanem "kegyesen" magához hivatja, közben azonban a padlót mérges porral hinti be. Az "irgalmas" fejedelem többi alattvalójának testi épségére azonban gondosan ügyel, mert az ilyen kivégzés után a padlót tisztára mosatja. Luggnagg egyébként az az ország, ahol évente egy ember halhatatlannak születik. Gulliver leírja találkozását ezekkel a halhatatlannak született emberekkel, akiken azonban az öregség minden hátrányos jele jól látható. Luggnagg szánalmas halhatatlanságának leírásával Swift a vigasztalan aggkor szomorúságára is utal s ezzel a fejezettel zárja szatirájának III. részét.

Képünkön a luggnaggi fejedelem "fogadását" láthatjuk.

Gulliver Luggnaggból Japánba kerül, majd egy holland hajón Amsterdamba érkezik és onnan visszatér hazájába, Angliába. Ezzel véget ér harmadik utazása.

34. Gulliver a tudós lovak, a nyihahák országában

Swift művének utolsó, befejező része: Utazás a Tudós lovak, a nyihahák országába. "Ez a könyv legtöbbet vitatott része" - állapítja meg Lutter Tibor. Az "új szemmérték" itt már valóban szörnyű torzkép: Gulliver olyan országban találja magát, ahol értelmes, tudós lovak képviselik a civilizációt." A nyihahák országában az embereket "jehuk"-nak nevezik. Gulliver olyan visszaszítónak véli a jehukat, hogy inkább egy nyihaha otthonában keres menedéket.

35. Gulliver találkozása a jehukkal

Gulliver megrendülve és undorodva szemléli a tudós lovak országának emberszabású lakóit, a jehukat. Swift mizantropiája leplezetlenül nyilatkozik meg a jehukról szóló részben. A jehuk nemcsak külsejükben, hanem életmódjukban, alantas ösztönéletükben is messze alulmaradnak a természet és az ész törvényei szerint élő nyihaháknak.

Képünkön azt a jelenetet láthatjuk, amikor Gulliver először kerül szembe a jehukkal.

36. Embertípusok, akik nem léteznek a nyihahák országában

Swift a Gulliver utazásainak IV. részében már szakított az ötletes párhuzamok, arány-kontrasztok, összehasonlitások módszerével és ehelyett a közvetlen bírálat eszközével rántja le a leplet kora társadalmáról. A nyihahák országában nem talál egyet sem azok közül az embertípusok közül, akik kora társadalmát annyira visszaszítónak, gyűlöletessé tették. Ezek közül mutat be néhányat rajzunk, melyet Grandville metszete nyomán készítettek a Gulliver francianyelvű kiadásához.

Gulliver részletesen felsorolja, hogy milyen embertípusok

nem találhatók a nyihahák országában: "Nincsenek ott felelőtlen bírálók, ködösítők, sarlatánok, politikusok, tolvajok, hangoskodók, kerítők, "széplelkek", ködösfejűek, fecsegők, kitartottak, tetszelgők, gyilkosok, hencegők, talpnyalók és így tovább..." A nyihahák országában minden az ész diktátumát követi s az értelem tisztaságát sohasem homályosítják el holmi bölcsesleti kételyekkel. Ebben az országban két fő erény uralkodik: a felebaráti szeretet és az észinte jóakarát.

37. Gulliver megrázó szavakkal számol be a nyihaháknak a háborúk borzalmairól

Gulliver részletesen beszámol a nyihaháknak az ő társadalmában mindegyre kitörő hódító háborúkról és azok lefolyásáról. A hódító háborút kirobbantó ember lealjasodását máré gunnyal állítja szembe a tudós lovak erkölcsi tisztaságának fölényével.

38. Gulliver beszámol a nyihaháknak az ügyvédekről és a bírákról

Swift gyilkos iróniával ír könyvének eme részében a korabeli ügyvédekről, bírákról, állampereiről, hazája alkotmányáról. A bírákat szamaraknak, ragadozó madaraknak rajzolja le a nyihahák előtt s gyilkos iróniájától nem kiméli hazája minisztereit sem. Ilyen lesújtó kép után érthető, hogy Gulliver meghatódva bucsuzik a nyihaháktól, midőn visszatér abba a társadalomba, amelyről olyan lesújtó képet rajzolt a tudós lovak előtt.

39. Gulliver elbucsuzik gazdájától

Gulliver meghatódva vett búcsút nyihaha-gazdájától s ezzel csodálatos utazásának epilógusához érkezett. Swift könyvének ez a része, valljuk be, nem valami könnyed gyermekregény, hanem mélységesen komoly vallemása a társadalomból és az embergől kiábrándult irónak. Nem kétséges, hogy Swift igen súlyos lelki válságban írta könyvének ezt a részét, melynek alapmotívuma a mizantropia, az embergyűlölet. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Swift művének e g é s z e nem a mizantropia, az embergyűlölet jegyében született, hanem a szatirának lángjában fogant. Ez a szatira pedig nem romboló hatása, hanem javulásra serkentő.

40. Voltaire, Rabelais és Swift: a világirodalom nagy szatirikusai

Nem véletlen, hogy Grandville, Swift Gulliverjének szociális illusztrátora Voltairt, Rabelais-t és Swiftet rajzolta zárcímekéül a Gulliver francia kiadásához. Swift helye valóban a két nagy szatirikus író mellett van. Mindegyik a maga korában, a maga módján a szatira fegyverével küzdött azért, hogy az emberi társadalom megszabaduljon azoktól a hibáktól, amelyek forrásai a nyomornak, az elnyomásnak és a szenvedésnek. Kétségtelen,

hogy hármuk közül Voltaire és Rabelais gunyos kacagás között mondotta el lesújtó bírálatát az emberi társadalom bűneiről, Swift viszont megrendülve és a mizantropia szakadékaiban vergődve szól kora társadalmának hibáiról.

Swift 1745. október 19-én halt meg, elborult elmével. Sírfeliratáról maga gondoskodott végrendeletében: "Itt nyugszik Jonathan Swift, a székegyház esperese. Szívét immár nem mardossa kegyetlen felháborodás. Vándor, menj, s ha tudod, kövesd szabadságharca kemény példáját. Meghalt 1745. október 19-én, élete hetvennyolcadik évében." - olvasható a sírén, amelynek márványnál is maradandóbb emléke: Swift remekműve: a Gulliver utazásai....

FELELŐS JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT BUDAPEST

Felelős vezető: Heitter Imre

8-2319/295/FE